

POZIȚIA MINORITĂȚII MAGHIARE FAȚĂ DE STATUL ROMÂN, ÎN PERIOADA 1938–1940, ÎN VIZIUNEA CONSILIULUI DE MINIȘTRI

Prof. univ.dr. Ion Giurcă, Drd. Cosmin Zaharia

Key words: Romania, hungarian minority, years 1938-1940, Ministry Counsel

The Hungarian Minority's Position on the Romanian State, between 1938-1940, as envisioned by the Ministry Counsel

Abstract: In the spring of 1940 the Minorities Minister prepared a study on the attitudes of the minority populations with regards to the Romanian State, as neighbouring countries were promoting an open irredentism and revisionism towards Romania. The information centralized at ministry level concluded that the Hungarian minority was proving to be the most active and destructive when it came to its attitude towards the Romanian State. The analysis reflected the irredentist and revisionist actions that were deployed through press, church, priests, subversive propaganda, espionage and terrorism.

Evenimentele din primăvara anului 1940, în legătură nemijlocită cu actele de agresiune politică și militară ale URSS și ale Germaniei, în special după ofensiva trupelor hitleriste în vestul Europei, au mărit îngrijorarea autorităților de la București în legătură cu viitorul țării, determinată și de o serie de manifestări interne, în special, ale unor minorități.

Din această perspectivă, problema care se pune și se avea în vedere cu vădită îngrijorare era aceea a atitudinii lor într-o situație grea pentru țară, mai ales în privința păstrării unității și integrității teritoriale, grav știrbită în cazul unor state: Austria, Cehoslovacia, Polonia și Finlanda.

Se pleca de la ideea că românii erau gata să facă toate sacrificiile și eforturile pentru apărarea patriei, apreciindu-se totodată, că „*avem și un număr considerabil de minorități, numărul și condițiile de existență a acestora, tratamentul ce li se aplică, sentimentele și intențiile ce nutresc față de patria în care trăiesc și de ale cărei binefaceri se bucură, sunt factori de mare importanță*

pentru puterea de rezistență și trăinicie a statului, pe care concordia cetățenilor le consolidează, iar discordia le slăbește”¹

Marea Unire din anul 1918 a avut ca efect transformarea țării dintr-un stat omogen etnic și confesional, în unul cu mai multe minorități și o diversitate de confesiuni religioase.

Dintr-o populație cu 18050000 locuitori, conform recensământului din anul 1930, România avea 4877064 de locuitori de alte naționalități decât cea română: 1353276 unguri, din care circa 500000 erau secui, reprezentând 7,1% din populația țării; 701474 germani – 4% din populație; 573910 ucraineni – 3,2 % din populație; 359017 bulgari – 2 % din populație; 98172 găgăuzi aflați în sudul Basarabiei; 172865 turci și tătari în Dobrogea; 38684 polonezi – 0,2%; 40503 sârbi și croați; 728115 evrei – 4% din populația țării; 26495 greci – 0,1% din populație.

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, *fond Președinția Consiliului de Miniștri*, dosar nr. 123/1940, f.2

Din punct de vedere confesional situația se prezenta astfel: ortodocși – 13108227 (72%); greco-catolici - 1427391 (7,9%); romano-catolici - 1234151 (6,8%); reformați - 710706 (3,9%); evanghelic-luterani - 398759 (2,2%); unitarieni - 69257 (4,2%); adventiști - 16102; bapțiști - 60502 (0,3%); mozaici - 756930 (4,2%); mahomedani - 185486 (1%).

Se remarcă faptul că populația românească majoritară cât și minoritățile din România aparțineau, fiecare, diverselor culte religioase, remarcându-se că românii erau în mare majoritate ortodocși și greco-catolici, maghiarii reformați, germanii evanghelic-luterani, iar evreii în totalitate mozaici.

În privința atitudinii populațiilor minoritare, în primăvara anului 1940 se constata că reprezentanții acestora „cu diferite ocazii solemne au făcut declarații de loialitate sinceră și întreg atașamentul lor față de România ai căror cetățeni credincioși sunt”²

Realitatea, în cazul unor minorități, era cu totul alta, astfel că se considera necesar „a se examina, dincolo de aparențele de suprafață ale declarațiilor solemne, întreaga structură a vieții și năzuințelor naționale a minorităților etnice din țară, pentru ca evitându-se surprizele, să se poată stabili cu precizie care sunt elementele pe care se poate bizui țara în toate împrejurările și care sunt cele cărora trebuie să li se retragă încrederea anticipată”³

În acest sens structurile informative ale țării au înaintat constant, în raport cu ordinele și procedurile de lucru stabilite, rapoarte, note informative și dări de seamă asupra poziției și atitudinii minorităților, din zona lor de responsabilitate, față de statul român.

Toate informațiile transmise pe cale ierarhică la structurile centrale au dus la

concluzia că minoritatea maghiară se dovedea cea mai activă și distructivă în privința atitudinii față de statul român.

Analiza activității iredentiste și revizioniste maghiare în România, era efectuată la nivelul Președinției Consiliului de Miniștri din câteva perspective: presa în serviciul propagandei; biserica și clerul în serviciul propagandei; activitatea propagandistică a preoților; atitudinea populației maghiare de la sate; propaganda subversivă; organizarea aparatului de propagandă; informații și spionaj; pregătirea populației maghiare în vederea unui conflict armat; complotul organizației teroriste din Ardeal; ș.a..

Presa în serviciul propagandei iredentiste și revizioniste

Activitatea ziariștilor maghiari afiliați sau acreditați, sub acoperire în România, era coordonată de către Legația ungară de la București, prin atașatul de presă al legației Paul Fulop, direct de către acesta sau prin intermediul secretarului său – Gyerfids Ladislau, a cărui sarcină principală era de a realiza și menține legătura între legație și presă.

Ziariștii maghiari din România erau organizați într-o asociație, iar la București fusese creat un sindicat al ziariștilor unguri din Capitală, în cadrul căruia activa și omul politic Josif Willer, un apropiat al contelui Gh. Bethlen, care dispunea de documente care îi asigurau libertatea de mișcare pe întreg teritoriul României în scop de propagandă iredentistă și revizionistă.

O activitate laborioasă pe linia propagandei antiromânești desfășura ziaristul Demeter Bela care, împreună cu ziaristul Vereș Endre făcea legătura între ungurii complotiști arestați la Cluj și lumea exterioară, era un activ culegător și emițător de informații care interesau oficialitățile maghiare de la Budapesta, era autorul cărții

---

2 *Ibidem*, f.5

3 *Ibidem*

Szulofoldem, care făcea aprecieri ofensatoare la adresa românilor, prezenta fals și tendențios situația ungarilor din Transilvania și stârnise indignarea românilor atât în privința conținutului, cât și a faptului că fusese admisă pentru tipar de către cenzura românească.

În acțiunile antiromânești erau implicați și ziariștii Javar Bela, Tamaș Gaspar, care au pus la cale o acțiune politică în interesul reîntregirii Ungariei și intensificării rezistenței maghiarilor față de conducătorii comunităților, pe care îi considera a fi în solda guvernului român.

În scopul intensificării și coordonării activităților contra statului român, ziariștii unguri din România, erau convocați periodic de Legația maghiară din București, unde erau instruiți și li se puneau la dispoziție importante sume de bani.

Guvernul de la Budapesta subvenționa câteva organe de presă în limba maghiară, care se remarcă prin vehemența antiromânească și o intensă propagandă revizionistă: *Ellenzek*, *Keleti Ujsag*, și *Ujkelet* din Cluj; *Brassoi Lapok* din Brașov; *Friss Ujsag*, *Maghiar Lapok* și *Szabadsag* din Oradea; *Szarmos* și *Ujsag* din Satu Mare; *Deli Hirlap* din Timișoara; *Maros Videk* din Târgu Mureș; *Aradi Kozlony*, *Aradi Ujsag*, *Erdelyi Hirlap* din Arad.

Presa maghiară din România nu era unitară în privința direcțiilor de acțiune în privința revizionismului, manifestându-se mai multe idei.

Astfel, presa aflată sub influența aristocrației maghiare (*Ellenzek*, *Keleti Ujsag*, *Maghiar Ujsag*, *Estilap*, *Maghiar Zso*, *Sajto*, ș.a.) se pronunțau pentru o revizuire cât mai largă cu sprijinul Italiei, admitând și soluția unei restaurări a Habsburgilor sau o uniune personală între Ungaria și România, pentru a evita amenințarea independenței Ungariei de către URSS sau Germania.

Presa șovină extremistă, în special *Maghiar Lapok* și *Joestet*, conduse de șvabi

maghiarizați se pronunțau pentru o revizuire cu ajutorul Germaniei. În sfârșit, gruparea liberală (*Aradi Kozlony*, *Deli Hirlap*, *Brassoi Lapok*, *Nepujsag*, *Naplo* și *Szabadsag*) milita pentru o revizuire oarecare, cu condiția conviețuirii pașnice româno-maghiare față de comunism.

Interesant este faptul că Paul Fulop, atașatul de presă al Legației ungare, intenționa înființarea la București a unui ziar în limba română, care să propage politica guvernului de la Budapesta, acțiune care a eșuat.

În orașele mari din Transilvania s-a constituit „*Clubul Ziariștilor*” la a cărui activitate ocultă erau atrași și ziariști români care primeau o retribuție lunară: M. Samarineanu – 20000 lei, preotul Gheorghe A Petre – 15000 lei, Augustin Barna – 6000 lei, și Tiron Albani 4000 lei.

Ziariștii români atrăgeau la club intelectuali, bogătași români și chiar ofițeri, a căror participare, „*întemeiată pe exploatarea viciilor, pentru propaganda iredentistă și prin contaminarea și atragerea în mocirlă a intelectualilor români, constituie o adevărată primejdie morală și națională*”.⁴

Biserica și clerul în serviciul propagandei

Activitatea desfășurată de biserica și clerul maghiar în perioada interbelică ducea la concluzia și aprecierea că liderii acestora își arogau și asumau rolul de conducători și îndrumători ai credincioșilor lor nu numai pe tărâmul vieții sufletești, ci și în celelalte domenii ale vieții obștești.

Bisericile maghiare din teritoriile revendicate de către Ungaria erau considerate întotdeauna cele mai puternice bastioane ale politicii maghiare de revendicări și iredentism, cât și instituții organice ale aparatului de conducere și reprezentare a populației maghiare.

⁴ *Ibidem*, f. 55

Clerul bisericii maghiare, prin tradiție, educație și poziția sa era conștient de rolul său predominant, peste toate fluctuațiile politice în conducerea și îndrumarea acțiunii de eliberare și deșteptare a neamului lor.

Preoții reformați și romano-catolici se aflau în fruntea tuturor acțiunilor revendicative, proteste, reclamații și doleanțe, reale sau imaginare, în fața factorilor de influență din țară sau străinătate, menținând în permanență o stare de nemulțumire față de situația în care se află, provocând conflicte cu autoritățile locale și ale statului român, înfruntând orice riscuri, atunci când se angajau personal sau prin biserică într-o luptă din motive religioase sau naționale.

Clerul maghiar și-a organizat acțiunea de propagandă subversivă sub masca libertății de întrunire religioasă, astfel că locuitorii de la sate, îndeosebi în zona locuită de secui, erau adunați de câteva ori pe săptămână, prilej cu care li se transmiteau îndrumări privind activitatea iredentistă și revizionistă.

Activitatea bisericii și clerului maghiar a fost intensificată și în București, unde Legația ungară și-a ales consilieri dintre frunțașii clerului de confesiune reformată, catolică și unitariană.

În sinteză, în activitatea lor propagandistică, preoții maghiari au folosit o diversitate de forme, procedee și metode de acțiune:

- Înființarea de asociații cu scopul declarat de a promova viața religioasă, de binefacere, de ocrotire a copiilor, ajutarea săracilor, crearea de asociații profesionale și culturale;

- Organizarea și desfășurarea de conferințe și întâlniri publice;

- Organizarea de serbări cu recitarea producțiilor literare și artistice, dansuri și șezători literare, în care era promovată subtil iredentismul și exaltat sentimentul maghiar;

- Afișarea tricolorului maghiar în orice ocazie, impunerea costumului și portului național maghiar, organizarea de expoziții cu lucruri și obiecte ungurești;

- Introducerea de cântări și rugăciuni cu text tendențios, răspândirea de cărți de rugăciuni cu caracter propagandistic, răspândirea de știri alarmiste;

- Răspândirea de știri false despre România și conducătorii acesteia, ignorarea dispozițiilor autorităților statului;

- Boicotarea populației și limbii române, a industriașilor și comercianților români;

- Răspândirea de date și informații, interne și externe, îndreptate împotriva statului român;

- Culegerea de informații care să servească iredentismului și revizionismului maghiar;

- Menținerea unei stări de nemulțumire în rândul populației maghiare, inducerea sentimentului de speranță într-o schimbare de lucruri în Transilvania;

- Maghiarizarea cetățenilor de altă origine etnică, fanatizarea maselor populare maghiare;

- Îndemn la acte de violență, atitudine dușmănoasă sau atentate în cazul unui conflict armat și încurajarea tinerilor să treacă în mod clandestin frontiera țării, ș.a..

Activitatea propagandistică a preoțimii

Aprecierea generală a Președinției Consiliului de Miniștri era că „*Preoțimea confesiunilor maghiare împreună cu episcopii au înțeles să se folosească de toate ocaziile de a întreprinde activitate de propagandă în contra intereselor statului ori de câte ori li se oferă ocazia*”⁵

În concret s-a evidențiat activitatea episcopilor reformați din Cluj și Oradea, care au sesizat Legația ungară din București și

---

5 *Ibidem*, f. 68

denunțau Guvernului de la Budapesta că cenzura autorităților române împiedică funcționarea normală a legăturilor dintre aceștia și credincioșii lor.

În același timp, episcopul romano-catolic de la Alba Iulia – Marton Aron – informa guvernul de la Budapesta că statul român dezavantajează biserica catolică în raport cu cea ortodoxă.

Semnificativ pentru evidențierea atitudinii unor preoți maghiari față de statul român este o adresă pe care episcopul reformat din Cluj, transmisă Legației ungare din București, arăta că „*organizațiile maghiare reformate nu au renunțat la independența politică și vor continua lupta pentru idealul național maghiar*”⁶

Nu lipsit de semnificație a fost gestul episcopilor maghiari reformați, catolici și unitarieni de a desolidariza bisericile și populația eparhiilor de declarațiile de loialitate care erau făcute față de statul român, mai mult, au înștiințat Legația ungară de la București că populația maghiară din Ardeal este complet pregătită pentru orice sacrificiu care i s-ar cere.

În aceeași idee se remarcă atitudinea fostului episcop catolic de Oradea-Satu Mare – Ștefan Fiedler care a încurajat preoțimea șovină să învrăjbească raporturile pașnice de conviețuire a credincioșilor șvabi și unguri, fiind și autorul moral și răspunzător de complotul organizat împotriva siguranței statului chiar din reședința sa.

Una dintre cele mai tranșante aprecieri în legătură cu preoții maghiari era aceea că: „*Intensitatea și proporțiile activității propagandistice a preoților maghiari de toate confesiunile întrece orice închipuire. Aproape fiecare preot ungar este un dușman al țării și propagandist devotat acțiunii de subminare a statului român, înfruntând orice risc. Se ridică la mai multe zeci numărul acelor preoți care au trebuit să fie*

sanționați de justiție sau ministerul cultelor pentru acțiune subversivă”⁷

Referatul întocmit în cadrul Președinției Consiliului de Miniștri oferea exemple concrete privind activitatea propagandistică a preotului reformat Nagy Alexandru din București, preotului reformat Kanyadi Alexandru, preotului catolic Iosif Marton din Foeni, preotului Sas Colaman din Valea lui Mihai, preotului Nagy din Otomani, dr. Alexandru Kis din Cluj.

Semnificativ pentru locul și rolul preoților maghiari în cadrul propagandei revizioniste și iredentiste este un raport pe care dr. Kanyadi Alexandru l-a depus la Legația ungară din București în care arăta: „*Preoțimea reformată maghiară din România a stat neclintită în slujba propagandei maghiare, prefăcând slujbele religioase, predica zilnică și misionarismul creștin într-un singur țel – propaganda maghiară. Cu toate greutatele materiale și cu toate că credincioșii unguri nu au răspuns întotdeauna apelului de ajutor material, totuși biserica maghiară din România a reușit să facă din fiecare ungar un propagandist, un patriot și un luptător pentru patrie*”⁸

Pentru activitatea antistatală desfășurată, până la 1 aprilie 1940 au fost trimiși în judecată și condamnați 38 de preoți maghiari (28 reformați, 12 catolici, 1 unitarian).

Din județele Mureș, Ciuc și Trei Scaune au fost deferiți justiției: Lorincz Alexandru – preot reformat din comuna Pava, județul Trei Scaune; Nemeș Arpad – preot reformat din comuna Periș, județul Mureș; Antal Pustaz – preot reformat din Reghinul Săsesc; Koler Ștefan – preot reformat din Dalnic, județul Trei Scaune; preotul reformat din comuna Turia, județul Trei Scaune; Sass Antoniu – paroh catolic în Cârța, județul Ciuc; Marton Aron – paroh catolic în Joseni, județul Ciuc; Torok Mihail –

7 *Ibidem*, f. 69

8 *Ibidem*, f. 71

6 *Ibidem*

preot catolic în Sovata, județul Mureș; Minier Albert – capelan în Plăieșii de Jos, județul Ciuc; Csongnay Ludovic – preot unitarian din Sănavastâi, județul Mureș.

Atitudinea populației maghiare de la sate

În primăvara anului 1940 Președinția Consiliului de Miniștri a realizat o evaluare în acest sens, în care se exprima convingerea că „*țărănimea maghiară, scoasă de sub influența nefastă a conducătorilor și propagandiștilor, nu ar nutri sentimente dușmănoase față de români*”⁹

Erau aduse argumente bazate pe unele acțiuni și atitudini ale unor maghiari din Transilvania care, totuși, erau izolate în raport cu cea a mării majorități ale liderilor unguri – revizionisti și iredentiști notorii.

Cazuri de atitudine antiromânească au fost semnalate, în primul rând, de către structurile jandarmeriei rurale, mult mai numeroase decât cele prezentate în referatul la care facem trimitere.

În documentul menționat se făceau referiri la 46 de cazuri de maghiari din mediul rural, care au fost sancționați pentru atitudine antiromânească și implicare în propaganda revizionistă și iredentistă, puțin în raport cu realitatea din satele și comunele din Transilvania, cu o pondere importantă a maghiarilor și secuilor.

Propaganda subversivă

Aspectele prezentate și analizate în această parte a referatului Președinției Consiliului de Miniștri au avut în vedere, în principal, aprecierea conform căreia „*iredenta ungară întrebuițează toate mijloacele ce-i stau la dispoziție pentru a săpa sub temeliiile țării noastre și a-i slăbi puterea de rezistență, prin uneltiri din interior și exterior*”¹⁰

---

9 *Ibidem*, f. 77

10 *Ibidem*, f. 95

Propaganda subversivă maghiară avea ca obiect principal provocarea unei stări de neliniște în interiorul României, de a menține în rândul populației maghiare o tensiune permanentă, drept pentru care pe diferite căi și în momente alese deloc întâmplător, au fost puse în circulație știri alarmante cu privire la încordarea relațiilor româno-ungare.

Faptele au demonstrat că generatorul stărilor de tensiune era guvernul de la Budapesta, care utiliza forme și metode dintre cele mai perverse, atât pe plan intern, în teritoriile revendicate, cât și în state din Europa în care și-ar fi găsit un sprijin.

Lucrări cu aparentă tentă și valoare științifică, au fost elaborate sau purtau semnătura unor personalități științifice din țări ale Europei Occidentale, iar la Budapesta s-au tipărit și răspândit manifeste cu apel pentru eliberarea maghiarilor din Transilvania, au fost tipărite broșuri de propagandă în limbi de circulație mondială și europeană, care conțineau date false și defăimătoare la adresa României și românilor.

Propaganda maghiară căuta să exploateze în folosul său anumite minorități din România, care să se organizeze și să acționeze în direcția unor revendicări teritoriale, stimulând în acest sens organizațiile sârbilor din Banat și ale ucrainenilor din Maramureș și Bucovina.

S-a ajuns până acolo încât Radio Budapesta, prin emisiunile sale, să identifice interese comune ale minorităților slave cu cele ale maghiarilor din România.

Contele Nicolae Banffy, președintele comunității maghiare din România a reușit să formeze un comitet de conducere a unui așa numit front comunitar, care cuprindea toate minoritățile din țară din care făceau parte: inițiatorul, Hans Otto Roth, Hristu Tomen, Abdullah Selim și Ialșeschi.

Era semnalată, de asemenea, preocuparea guvernului ungar de a acorda o

atenție mai îndeaproape, prin Legația din București, a problemelor interne ale României, în special activitatea unor organizații cum erau: Straja Țării, Frontul Renașterii, activitatea guvernului pe plan administrativ, organizarea serviciului de propagandă, presă și radio.

Rezultă cu claritate ingerințe în treburile interne ale statului român, pe fondul degringoladei în care se aflau autoritățile, în condițiile în care țara era izolată pe plan internațional, iar situația schimbătoare în Europa era imprevizibilă.

Organizarea aparatului de propagandă, informații și spionaj

Propaganda promovată de către guvernul de la Budapesta era conștientă că realizarea dezideratelor sale depindea de alimentarea și accentuarea stării de spirit, de nemulțumire și de neliniște, de instigare a populației maghiare din România față de autoritățile statului român.

În acest sens, Legația maghiară de la București avea sarcina și depunea toate eforturile pentru a crea o unitate de acțiune prin: ședințe culturale, conferințe, petreceri, șezători, ore de religie, activitatea asociațiilor culturale și sportive.

Programul de propagandă și acțiune cuprindea: sprijinul tuturor acțiunilor revizioniste; educarea populației maghiare conform directivelor Budapestei; apărarea și conservarea rasei; ocrotirea intereselor populației, adunarea fondurilor în scopul finanțării propagandei.

Autoritățile de la Budapesta nu aveau o atitudine de înțelegere din partea liderilor maghiarilor față de guvernul român, iar starea de liniște a populației era percepută ca o mulțumire față de situația în care se afla, fapt ce îi crea dificultăți în privința propagandei în străinătate.

Prin urmare crearea unei stări de nemulțumire, întreținută artificial, corespundea intereselor guvernului de la Budapesta,

care nu precupețea nici un efort pentru înlăptuirea unui astfel de deziderat.

Pregătirea unor acțiuni de sabotaj în Transilvania, cu scopul de a provoca conflicte între populația maghiară și cea română, a fost o sarcină care a revenit Legației maghiare de la București.

În acest scop Legația a organizat un serviciu de informații în Transilvania, dând instrucțiuni ca în fiecare oraș să fie creat câte un birou de informații, încadrat de localnici, intelectuali de încredere.

În activitatea structurilor de informații maghiare s-au încadrat funcționari ai cooperativelor maghiare, preoți și intelectuali cu legături de rudenie sau interese economice cu oficialități din Ungaria.

Tinerii maghiari din București și-au oferit serviciile cauzei Ungariei, cei care cunoșteau limbi străine (română, rusă, slovacă) fiind cei mai căutați și bine remunerați.

Multora dintre agenții informatori le-au fost eliberate pașapoarte diplomatice, iar pentru zona de frontieră au fost asigurate gaze în 13 comune.

Pregătirea populației maghiare în vederea unui conflict armat

Legația ungară de la București, pentru a exacerba speranțele și a întări spiritul de rezistență a ungarilor din Transilvania, în momente cu semnificație istorică pentru maghiari, lansa știri referitoare la pregătirile de război ale Budapestei în vederea satisfacerii revendicărilor sale teritoriale față de România: au fost anunțate aspecte care vizau încordarea relațiilor româno-ungare, au fost lansate manifeste care proclamau cerințe pentru eliberarea maghiarilor din România.

Prin Legația de la București, guvernul ungar a dat instrucțiuni cu privire la provocarea de conflicte între populația maghiară și autoritățile române, iar muncitorii din întreprinderi să saboteze producția și funcționarea normală a acestora.

Ministerul de război de la Budapesta cerea atașatului militar ungar Oscar Baitz intensificarea activității pentru evaluarea capacității de luptă a armatei române.

Se acorda atenție pregătirii forțelor paramilitare maghiare din Transilvania, pe structura asociațiilor muncitorești, culturale și sportive.

A fost identificată activitatea contelui Coloman Beldi din Cluj în legătură cu înarmarea secuilor și ceangăilor, în acest scop fiind folosiți emisari speciali.

Maghiarii din România au fost obligați să contribuie la *fondul Magyar a Magyaret*, destinat înarmării Ungariei, cerințele fiind mai mari pentru întreprinderile industriale și cooperatiste private.

Autoritățile de la Budapesta au dispus măsuri pentru pregătirea instalării administrației maghiare în Transilvania, sarcina revenind deputaților Bartha Ignat și contelui Teleki Adam.

În referatul întocmit în cadrul Președinției Consiliului de Miniștri era readusă în atenție o declarație a episcopilor maghiari din Transilvania, conform căreia „în România nu există nici un ungar care să nu și cunoască rolul într-un eventual conflict ungaro-român”,¹¹ precum și cuvintele episcopului unitarian Bela Varga din Cluj, „că poporul maghiar din Ardeal este complet pregătit pentru orice sacrificiu și s-ar cere”.¹²

Complotul organizației teroriste maghiare în Ardeal

Prezența organizațiilor teroriste organizate și finanțate de către structurile militare și informative ungare a fost o realitate incontestabilă, demonstrată de documentele maghiare și române din perioada interbelică și de mai târziu.

Orașul Satu Mare a fost un centru terorist important, cu ramificații în multe ora-

șe din Transilvania, organizațiile constituite acționând împotriva siguranței statului și a integrității teritoriale ale României.

Activitatea organizațiilor teroriste s-a intensificat începând cu martie 1939, în contextul Ucrainei subcarpatice, când s-a considerat că existau condițiile favorabile pentru a se încerca recâștigarea teritoriilor „pierdute”.

Scopul organizațiilor teroriste era de a pregăti terenul pentru înaintarea armatei ungare, prin neutralizarea reacției populației românești, prin înlăturarea obstacolelor, preluarea serviciilor publice, distrugerea comunicațiilor și a elementelor de infrastructură care puteau fi utilizate de armata română.

Se aprecia că „*ideea planului se prezintă cu atât mai monstruos cu cât organizarea și punerea lui în aplicare vine de la preoți, mai mulți catolici decât protestanți, cărora tocmai le-ar incumba datoria de a veghea ca credincioșii lor să-și îndeplinească cu sfințenie datorile față de Tron și Țară, chiar cu prețul vieții, dacă li s-ar cere aceasta*”¹³

Complotul organizat de către structura înființată la Satu Mare a avut ca inițiator pe dr. Kopf Carol, de la Episcopia din Satu Mare, care, prin intermediul preotului Orosz Gabor din Budapesta, coordonat de către ofițeri din Marele Stat Major maghiar, a stabilit planul de acțiune și a pus la dispoziție armamentul și materialul exploziv necesar și a pregătit personalul care trebuia să le utilizeze.

Centrul organizației a fost la reședința Episcopiei romano-catolice din Satu Mare, în aceeași locație fiind depozitat armamentul și explozibilul, a fost instalată o stație clandestină de radio-emisie pentru legătura directă cu centrale de la Budapesta.

Organizația teroristă de la Satu Mare avea în componere 31 de persoane de profesii diferite: preoți, medici, farmaciști, profesori, comercianți, muncitori.

---

11 *Ibidem*, f. 104

12 *Ibidem*

---

13 *Ibidem*, f. 105

Organizația teroristă de la Oradea a fost înființată de preoții Osvald Ioan și dr. Hosu Ladislau, fiind compusă din 20 de persoane cu diferite profesii.

Sarcina organizării structurilor teroriste în alte orașe din Transilvania a revenit preotului catolic Linzenbold Francisc din Satu Mare, un șvab maghiarizat, ajutat în acțiunea sa de către dr. Goble Zoltan.

Într-o perioadă relativ scurtă, au fost create organizații teroriste la: Cluj – 20 persoane, Baia Mare, Marghita, Carostelnic, Abrud, Miercurea Ciuc (Adorjan Emeric, Szante Emeric, Peter Ștefan, Naghi Ștefan), Zalău, Homorod Sat, Cehul Silvaniei, Șumuleu (Szucs Dionisie, Jakob Emeric), Șugatag, Târgu Mureș.

Linzenbold Francisc a încercat să constituie organizații teroriste la Arad, Timișoara, Mediaș și Brașov, tentativa sa eșuând.

Referatul Președinției prezintă concret modul de acțiune pentru trecerea explozibilului și armamentului peste granița ungaro-română. Interesant de observat și de reținut este că autorii documentului exprimau faptul că „Nu este în intențiile noastre să comentăm sau să tragem concluzii din cele întâmplate. Ne mulțumim să înregistrăm că complotul terorist a fost descoperit și prin aceasta s-a prevenit o acțiune care putea să aibă eventual urmări pentru siguranța țării”¹⁴

Descoperirea structurilor teroriste maghiare cu implicare consistentă a preoților romano-catolici a avut ca unul dintre efecte retragerea episcopului Ștefan Fiedler din fruntea eparhiei Oradea-Satu Mare.

Se făcea propunerea ca în privința viitorului episcop, „ar fi indicat ca agreementul Guvernului să nu fie dat decât pentru un demnitar bisericesc cu aptitudini distinse și de o corectitudine absolută a cărei activitate să fie binefăcătoare atât pentru biserică cât și pentru interese superioare de stat”¹⁵

„Referatul asupra raporturilor minorității maghiare către statul român pe baza datelor și informațiilor confidențiale primite la Ministerul pentru Minorități în intervalul 1939 - 1 aprilie 1940”, care a stat la baza prezentării din paginile anterioare, impune formularea unor puncte de vedere în legătură cu structura, conținutul și utilitatea pentru beneficiar.

Deși în fruntea Ministerului pentru Minorități se afla reputatul istoric Silviu Dragomir, cunoscător al istoriei Transilvaniei și a situației din această parte a țării revendicată de Ungaria, referatul întocmit de către Secția de Studii și Informații din cadrul structurii pe care o conducea era departe de a răspunde nevoilor Președinției Consiliului de Miniștri în vederea adoptării unor decizii, măsuri și acțiuni în acord cu situația creată.

Documentul era amplu, peste 100 de pagini, mult pentru posibilitățile primului ministru de a găsi timpul necesar studierii, aprofundării și formulării unor măsuri adecvate. Din acest punct de vedere apreciem că un asemenea document trebuie să fie o sinteză și analiză a problematicii abordate care să nu depășească 20 de pagini.

Fiecare subpunct, sau la sfârșitul lucrării, se impunea să cuprindă concluzii și propuneri, pe baza cărora decidentul să exprime un punct de vedere și măsuri de urmat.

În fapt, documentul este o înșiruire de fapte și evenimente din documentele transmise de către structuri cu responsabilități în probleme de siguranță și apărare a țării.

Apreciem că fiecare punct al referatului trebuia să cuprindă aspectele generale ale problematicii abordate, din care să rezulte caracterul și specificul acțiunii minorității maghiare în direcția promovării irendentismului și revizionismului în România în general, în Transilvani, în special.

Documentul trebuia să cuprindă anexe cu grafice, scheme și hărți justificative a aspectelor generale prezentate.

14 *Ibidem*, f. 109

15 *Ibidem*, f. 110

Având în vedere complexitatea problematicii abordate în referatul întocmit în primăvara anului 1940, în raport cu marele volum de informații pus la dispoziție de către structurile informative se constată o abordare limitată, incoerentă, cu aspecte irelevante pentru adoptarea unor măsuri.

Prin urmare, materialul era un instrument de lucru incomplet, irelevant și greu pentru factorii de decizie.

De altfel, ne exprimăm convingerea că în condițiile instabilității politice după asasinarea lui Armand Călinescu, când în decurs de opt luni la conducerea țării s-au perindat patru guverne, este greu de

presupus că Gheorghe Tătărescu a studiat documentul și a dispus măsuri în consecință.

Documentul are, totuși, valoarea sa istorică, aduce în atenție activitatea iredentistă și revizionistă promovată de către guvernele de la Budapesta, pusă în aplicare de către diferite categorii sociale ale minorității maghiare din România, a căror aspecte de continuitate se regăsesc pe agenda de lucru a liderilor politici și religioși ai acestei minorități, care acționează în același scop ca în perioada analizată, prin forme și metode similare, în contextul realităților de la începutul mileniului trei.